

فصلنامه رهیافت‌های نوین در مطالعات اسلامی

License Number: 85625

Article Cod: SH22R912045

ISSN-P: 2676-6442

چگونه می‌توانیم با شاداب سازی محیط مدرسه اشتیاق

دانش آموزان را به حضور در مدرسه افزایش دهیم؟

(تاریخ دریافت ۱۴۰۴/۰۲/۱۵ تاریخ تصویب ۱۴۰۴/۰۳/۰۴)

فاطمه ورمزیارزائفودی

معصومه بهروز

توران مرتضوی

آرزو خمسه‌ای

چکیده

ساحت تربیت زیبایی شناختی و هنری یکی از شش ساحت اصلی تربیت در سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران است. توجه به این ساحت، زیبایی عاملی مهم در شادابسازی و جذابیت فضای آموزشی و پرورشی در مدارس است. چرا که فضای شاد و معلم شاد، در شادی آفرینی، خوشبینی و مثبت گرایی دانش آموزان نسبت به محیط آموزشی نقش مؤثری ایفاء می‌کند. و همواره رفتارهای مثبت را برجسته و آن را به دانش آموزان خود یاد می‌دهد.

بچه‌ها آینده‌ی کشور ما هستند و ما باید آنها را برای زندگی شاد و مؤثر برای مملکت خود آماده کنیم. ایجاد فضای شاد و زیبا باعث لذتبخش بودن مدرسه برای دانش آموزان می‌شود که این امر با همکاری اداره آموزش و پرورش، مدیر، اولیاء و معلمان پژوهشگر به واقعیت می‌پیوندد. اینجانب معصومه بهروز، آموزگار پایه پنجم ناحیه ۲ استان همدان با مدرک کارشناسی فناوری اطلاعات با ۱۶ سال سابقه کاری به همراه سایر همکاران مجریان این اقدام

پژوهی بوده و این اقدام پژوهی با هدف شاداب سازی محیط مدرسه در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۰۴ در آموزشگاه مقدار انجام گرفته است. ابزار جمع آوری اطلاعات در این طرح، مصاحبه، مشاهده، پرسشنامه و مطالعه کتابها و مقالات جهت شناسایی عوامل مؤثر در ایجاد شاداب سازی و نیز یافتن راه حل های اجرایی در مدرسه بود.

بخشی از راهکارهای اجرایی شامل: تهیه میز و نیمکت های جدید و جایگزین کردن با میزهای کهنه و قدیمی، تزئین دربهای ورودی کلاسها، تعویض بردهای آموزشی، طراحی تصاویر آموزشی مربوط به درسهای مختلف و نصب در کلاس و سالن (چرخه آب در طبیعت، نقاشی قسمت های مختلف گوش و چشم بر دیوارهای کلاس، ساعت آموزشی و ...)، استفاده از گل ها و گیاهان طبیعی در محیط مدرسه، برگزاری جشن ها و اردوهای متنوع، نظافت محوطه ی مدرسه با همکاری دانش آموزان و کارکنان مدرسه، پوشاندن آلودگی های روی دیوارهای کلاس و سالن با استفاده از کاغذهای رنگی به شکل چمن و گل، نصب جملات انگیزشی در قسمت های مختلف مدرسه می باشد. پس از اجرای این راهکارها یافته ها نشان داد که شوق و اشتیاق دانش آموزان برای حضور در مدرسه و داشتن روحیه شاد افزایش یافته که در نهایت سبب افزایش یادگیری و اعتماد به نفس دانش آموزان و در پایان احساس رضایت و خوشحالی کارکنان مدرسه می شود.

واژگان کلیدی: محیط مدرسه، شاداب سازی، دانش آموز

مقدمه

((به راستی که در بهشت خانه‌ای قرار دارد که به آن خانه شادی گفته می‌شود کسی به آن وارد نمی‌شود مگر آنکه دل کودکان را شاد کرده باشد.)) (متقی هندی، ۱۴۰۹ق) نشاط و شادابی از نیازهای روحی و روانی هر انسانی است که در بسیاری از مراحل زندگی نقش بسزایی دارد زیرا به زندگی انسان معنا و مفهوم می‌بخشد و حتی می‌تواند احساسات منفی مانند ترس، اضطراب و ناامیدی را در انسان کاهش دهد. داشتن چهرهای شاداب توأم با لبخند و همچنین فضایی زیبا و آراسته در مدرسه می‌تواند عامل مؤثری در رفع احساسات منفی باشد. دین اسلام به شاد کردن کودکان توجه خاص و ویژگی‌های مبذول داشته است و در احادیث و روایات بسیاری بر این امر مهم تأکید شده است. مدرسه محل آموختن، تجربه و همچنین راهنمای زندگی انسان است و بخش مهمی از زندگی دانش‌آموزان در مدرسه می‌گذرد. زندگی و تربیت برای انسان دو مفهوم مهم و لازم و ملزوم یکدیگرند و انسان تا زمانی که زنده است به تربیت نیاز دارد (بیابانگرد، ۱۳۸۵).

اکثر رویکردهای روانشناسی، از دوران کودکی به عنوان مهم‌ترین دوران زندگی انسان یاد می‌کنند. کودکان تا پایان دوران نوجوانی بخش اعظم زندگی خود را در مدارس سپری می‌کنند. بسیاری از مطالعات نشان می‌دهد که شادی با سلامت جسمی رابطه مستقیمی دارد. برای نمونه وینه‌اون (۲۰۰۷) در پژوهشی با عنوان «شادی سالم» تأثیرات شادی را بر سلامت جسمی مورد مطالعه قرار داده است. او در این پژوهش به این نتیجه رسیده که، شادی از سلامتی افراد محافظت می‌کند. مطالعاتی که فواید شادزیستن را گزارش می‌دهند، اهمیت شادی را به خوبی نمایان می‌سازند.

بایر (۲۰۰۴)، اثرات مثبت شادی را در پنج مقوله جای می‌دهد:

۱. روابط اجتماعی مؤثرتر

۲. استفاده کارآمدتر از استعدادهای شخصی

۳. مثبت‌اندیشی

۴. سلامت جسمی بیشتر

۵. خلاقیت بالاتر.

در صورتی که در جامعه اهمیت شادی نادیده گرفته شود امکان بروز بسیاری از بیماری‌های روانی افزایش خواهد یافت. گرچه شاد نبودن الزاماً به معنی ابتلا به بیماری افسردگی نیست اما این یک واقعیت است که افراد افسرده شاد نیستند و افسردگی آثار مخربی بر زندگی افراد خواهد داشت (هایرون، ۲۰۰۸) افسردگی بر طرز فکر، احساس و رفتار دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. دانش‌آموز افسرده ممکن است در انجام وظایف روزانه در مدرسه و منزل ناتوان شود و حتی احساس کند زندگی ارزش زیستن ندارد. (مرادی، ۱۴۰۰).

فضای شاد و زیبا در رشد کودکان و بروز استعدادهای قابلیت‌های شناختی، عاطفی و مهارتی آنان نقشی بارز و تأثیری سازنده دارد و عاملی مهم در ایجاد حس تعلق و اشتیاق دانش‌آموزان در مدارس است. تحصیل علم و دانش و چگونه زندگی کردن و چگونه تجربه اندوختن از اهداف والای آموزش و پرورش است. بارزترین تحقیقات دانشگاهی در ایران نشان می‌دهد که اکثریت قریب به اتفاق دانش‌آموزان در سه مقطع، عنوان می‌نمایند که: ((بعضی از مدارس ما خیلی خشک، بی‌روح و درسهای ما کسل‌کننده هستند)). بنابراین، هرگونه شادابی و

خلاقیات در چنین مدرسی فقط جنبه تصادفی دارد. از سویی متخصصان عقیده دارند: نرخ شادی و خنده در بسیاری از مدارس ما پایین است. فضای دلمرده این گونه مدارس ممکن است موجب بروز افسردگی در دانش آموزان گردیده و نمودهای بارز آن را می توان در مدرسه گریزی معلم و دانش آموز، افت تحصیلی و رخوت و سستی در محیط آموزشی مشاهده کرد. تنها در محیط شاد و نشاطانگیز است که دانش آموز به کلاس، مدرسه، معلم و دانش عشق می ورزد.

قوانین بین المللی مربوط به ((حقوق کودک)) نیز شادی را حق مسلم و ضروری هر کودک می داند و بیان می دارد که: ((هر کودک باید از کودکی اش لذت ببرد)). (سایت یونسکو) بی شک شما نیز بر این باورید که شادی امری ضروری و حیاتی برای مدارس ایران است. این احساس در قرن حاضر بیشتر از همیشه وجود دارد که: ((ما باید در ایجاد محیطی شاد و تربیت نسلی شاد بیش از قبل احساس مسئولیت کنیم)). برای شاد بودن و شاد کردن کودکان، نیاز به ثروت و دارایی فراوان نیست بلکه می توان با ساده ترین و پیش پا افتاده ترین وسایل و امکانات کودکان را شاد کرد. (اکبرزاده و حقیقی، ۱۳۹۱). به همین منظور هدف ما از انجام این اقدام پژوهی شادابسازی محیط مدرسه برای دانش آموزان با استفاده از راهکارهای مختلف بود.

بخش اول: توصیف وضع موجود و بیان مسئله

این اقدام پژوهی توسط گروهی از همکاران دبستان مختلط مقداد به شرح زیر انجام شده است: خانم فاطمه ورمزیار ارزانفودی، آموزگار رسمی پایه دوم و دارای ۲۹ سال سابقه کاری در پست آموزگاری، خانم سیده توران مرتضوی، آموزگار رسمی پایه سوم و دارای ۲۶ سال سابقه کاری در پست آموزگاری، خانم آرزو خمسه ای، آموزگار رسمی پایه سوم و دارای ۱۴

سال سابقه کاری در پست آموزگاری، و خانم معصومه بهروز، آموزگار رسمی پایه پنجم و دارای ۱۷ سال سابقه کاری در پست آموزگاری. دبستان مقدار یکی از مدارس روستایی ناحیه دو همدان واقع در روستای حسن آباد شهر همدان می باشد. این مدرسه از مدارس دولتی و یک نوبته مختلط با تعداد ۱۸۴ دانش آموز در پایه های اول تا ششم می باشد. دانش آموزان این منطقه از نظر شرایط اقتصادی در حد متوسط و رو به پایین می باشند و تحصیلات اکثر والدین آنها دیپلم و پایین تر و شغل اصلی آنها کشاورزی است.

به طور کلی شاداب سازی فضاهای آموزشی نقش مؤثری در آموزش و پرورش دانش آموزان ایفاء می کند همانطور که در علوم فلسفه، روانشناسی، جامعه شناسی و ادیان مختلف درباره ی اهمیت شادی در زندگی سخن ها گفته اند. مجموعه صاحب نظرانی که تعریفی از شادی ارائه داده اند را می توان به سه گروه عمده تقسیم کرد. فلاسفه، روانشناسان و جامعه شناسان پژوهش در زمینه جایگاه شادی در نظام آموزشی ایران اولین اقدام علمی دقیق در این موضوع است.

با این حال در میان پژوهش های داخلی به پژوهش مرادی (۱۴۰۰) می توان اشاره نمود که به بررسی اهمیت، جایگاه و تأثیرات شادمانی در تعلیم و تربیت پرداخته است. در این پژوهش تلاش شده است که نقش شادی و ضرورت آن در تعلیم و تربیت نمایان شود. نتایج تحقیق حاکی از آن است که شادی در ابعاد مختلف شناختی، جسمانی، عاطفی و اجتماعی شخصیت انسان و ایجاد حس اشتیاق و تعلق به مدرسه می تواند تأثیر گذار باشد. همچنین عواملی چون جو مدرسه، وضعیت فیزیکی مدرسه، نور طبیعی، رنگ و... از عواملی هستند که منجر به شادی افراد و علاقه مندی و حضور بیشتر و فعالتر دانش آموزان در محیط های آموزشی و مدارس می شود.

درباره ضرورت شادی در آموزش و پرورش در پژوهش های خارجی نیز مطالعاتی صورت گرفته است. برای نمونه نادینگر (۲۰۰۳) در کتابی با عنوان «شادی و تعلیم و تربیت» بر مشاهداتی که تأثیر مثبت شادی بر یادگیری را نشان می دهند، تأکید می ورزد. او همچنین شادی را عاملی مؤثر در پیشگیری از آسیب های اجتماعی مانند جرم و خشونت می داند. علاوه بر این نادینگر در کتاب خود منابع شادی در زندگی شخصی افراد را نیز توصیف می کند و در نهایت نتیجه می گیرد که، نه تنها شادی باید یکی از اهداف آموزش و پرورش باشد، بلکه به پیشنهاد او شادی باید در صدر بحث های متخصصان تعلیم و تربیت قرار گیرد. (مرادی، ۱۴۰۰) با توجه به نقش سازنده کودکان و نوجوانان در آینده کشور و پرورش دانش آموزانی فعال، سرزنده و شاداب از مهم ترین انگیزه های معلمان در این اقدام پژوهی، ایجاد تعلق و اشتیاق به مدرسه با ایجاد فضایی شاد و پویا در این دبستان بود، چرا که در قرن جدید، نظام آموزش و پرورش وارد مرحله ای نو شده است و آماده شدن قشر دانش آموزان برای پذیرش مسئولیتی فقط برای امرار معاش و یادگیری مفاهیم کافی نیست. بلکه در عصر جدید در نظام آموزش و پرورش باید شوق زندگی کردن را به دانش آموزان آموخت.

اگر چه فضای آموزشی و پرورشی در مدارس ما به دلایل مختلف خواسته ها و نیازهای دانش آموزان را بر آورده نمی سازد و حتی در مواقع زیادی انگیزه، علاقه و اشتیاق حضور دانش آموزان در مدارس را فراهم نمی سازد. چرا که فقط به جنبه های آموزشی و یادگیری علم اهمیت می دهند و نیازهای عاطفی و روحی و روانی دانش آموزان را در مراتب دیگر قرار می دهند در حالی که برای یادگیری بیشتر و علاقه بیشتر دانش آموزان به محیط مدرسه و ایجاد اشتیاق و تعلق به مدرسه در دانش آموزان باید فضایی شاد برای دانش آموزان فراهم نمود تا با روحیه ای شاداب و سر زنده وارد این محیط آموزشی شوند و در آن محیط احساس آرامش،

شادابی و سرزندگی داشته باشند. چون در غیر این صورت واکنش های منفی و همچنین بسیاری از بزهکاری های کنونی جامعه نیز که معلول فقدان فضای با نشاط در بسیاری از سطوح جامعه و به ویژه سیستم آموزش و پرورش می باشد صورت می گیرد. (صباغیان، ۱۳۹۴).

به طور کلی ایجاد فضای شاداب در مدارس تأثیر بسزایی در علاقه، اشتیاق و یاد گیری دانش آموزان دارد به طوری که دانش آموزان از دیدن فضاهای زیبا که با گل ها، تصاویر، نوشته ها و نقش های زیبا بر دیوار کلاس ها، سالن و ... آراسته شده لذت می برند. البته عوامل محیطی و فیزیکی مدارس در ایجاد شادابی و اشتیاق دانش آموزان تنها عامل نیست بلکه تعامل معلم با دانش آموزان و استفاده از روش های نوین تدریس و سایر روابط انسانی از جمله ارتباط همکاران با مدیر و ارتباط معلمان با اولیاء نیز از جمله عوامل مؤثر در شاداب سازی مدارس است. اما وجود محیطی شاد در بسیاری از مدارس ایران امری گم شده و نامحسوس است که این امر برای همه ی کسانی که به نوعی در مدارس فعالیت دارند قابل درک است. (محمودیان، ۱۳۸۳).

ما نیز در آموزشگاه خود متوجه این مسئله شدیم که فضای دل مرده ی مدرسه موجب بروز افسردگی، حس عدم تعلق در مدرسه، عدم اشتیاق به حضور در مدرسه، افت تحصیلی و رخوت و سستی دانش آموزان در محیط آموزشی شده بود. بنابراین، این مسئله ما را جهت برطرف کردن مشکل ترغیب نمود و سؤالاتی در ذهن ما اقدام پژوهان این طرح در رابطه با دلایل شاداب نبودن مدرسه و پیامدهای منفی آن برانگیخت. به همین منظور در این اقدام پژوهی به دلیل اهمیت مسئله در فضای آموزشی، به دنبال یافتن پاسخ سؤالات مطرح شده و یافتن راهکارهایی در جهت حل مسئله اقدام نمودیم که عبارتند از:

۱- چگونه می‌توانیم با اجرای فوق برنامه‌هایی که مبتنی بر فرهنگ ایرانی اسلامی می‌باشد (برنامه‌های تفریحی، فرهنگی، علمی، اردویی، ورزشی و مذهبی) به شادابسازی روحیه دانش‌آموزان و کارکنان مدرسه کمک کنیم؟

۲- چگونه می‌توانیم با تعامل مدرسه، محله و خانواده (آموزش خانواده، جشن‌های متنوع، جلسات انجمن اولیاء و مربیان و ...) باعث ایجاد جوی شاد در مدرسه شویم؟

۳- چگونه می‌توانیم با تغییر در ابعاد زیبایی شناختی مدرسه (محیط فیزیکی کلاسها، سالن و حیاط مدرسه) محیطی شاد برای دانش‌آموزان فراهم کنیم؟

۴- چگونه می‌توانیم با مدیریت منابع مالی توسط مدیر مدرسه (جذب خیرین، اختصاص بودجه به شاداب سازی) به فضای فیزیکی مدرسه رسیدگی بیشتری کنیم؟

۵- چگونه می‌توانیم با ایجاد فضایی شاداب حس تعلق و اشتیاق دانش‌آموزان به مدرسه را افزایش دهیم؟

۶- ما معلمان چگونه می‌توانیم با به کارگیری روشهای خلاقانه و ایجاد تعامل با دانش‌آموزان فضای مدرسه را شاد و جذاب سازیم؟

• گرد آوری شواهد ۱

از جمله اقداماتی که به منظور شناسایی موانع شادی در مدرسه در این اقدام پژوهی انجام دادیم بدین شرح می‌باشد: ۱. مشاهده رفتار دانش‌آموزان در مدرسه؛ همیشه اولین برخوردها جذب و دفع بسیاری از افراد را به دنبال دارد، روزهای اول سال تحصیلی شوق و شادی بچه‌ها هنگام

ورود به مدرسه مشاهده می‌شد. ولی کم‌کم متوجه شدیم که این اشتیاق کمرنگ‌تر شده و دانش‌آموزان با اظهار جملاتی دلایل این امر را به ما نشان دادند به طور مثال:

مبینا: «خانم اجازه، چرا نیمکت‌های ما این قدر قدیمی و کثیف است؟»

مریم: «سالن مدرسه‌ی ما شبیه مدرسه‌ی قبلی زیبا نیست و بردهای آموزشی خیلی کهنه شده است.»

سنا: «کاش درب کلاسهای ما تزئین می‌شد و زیباتر به نظر می‌رسید.»

پس از چند دقیقه گفت‌وگو و شنیدن صحبت‌های دانش‌آموزان متوجه شدیم که بچه‌ها از این موضوع که فضای مدرسه آراسته نیست خیلی ناراحت هستند و احتمال دادیم که یکی از دلایل کم‌شدن این اشتیاق و یا حتی غیبت دانش‌آموزان همین مورد باشد.

۲- مطرح نمودن مشکل در جلسه‌ی شورای معلمان: در این جلسات که با حضور معلمان و مدیرمدرسه برگزار گردید همکاران اظهار داشتند که نشاط و شادابی در مدرسه باعث رشد و تکامل همه‌ی ابعاد وجودی یک دانش‌آموز در بعد جسمانی، شناختی، عاطفی، اخلاقی و معنوی می‌شود. چنانچه یک‌بعد از این ابعاد دچار صدمه شود و یا مورد غفلت یا فراموشی قرار گیرد، دانش‌آموز به توانایی‌ها و شایستگی‌های کامل دست نخواهد یافت. و مدرسه به عنوان یک نهاد می‌تواند با به‌وجودآوردن زمینه‌ها و برنامه‌هایی باعث هرچه شاداب‌کردن جامعه شود.

۳- مصاحبه با والدین دانش‌آموزان در مورد گفت‌وگوهایی که در منزل در مورد درس و مدرسه با فرزندان خود انجام می‌دهند. در این جلسات که ابتدای سال تحصیلی در هر پایه جداگانه با والدین برگزار گردید به این نتایج رسیدیم؛ عواملی که محدود به مدرسه نیست و

خانواده و جامعه بر ذهن دانش آموزان به نوعی اعمال کرده است، از این مقوله‌اند. در این میان بیشتر عبارات عوام مانند: «حالا ما که درس خواندیم چه ...» و یا اینکه «درس به چه دردمان خورد و ...»، «فلانی که درس نخوانده ...» چنین حکمی دارند. حتی انتظارات بیش از حد والدین از دانش آموزان نیز از دلایل دیگر ایجاد یأس و کم شدن اشتیاق دانش آموزان به مدرسه می‌باشد. با توجه به اظهارات و تفکرات خانواده‌ها تصمیم گرفتیم جلسات آموزشی با والدین را در دو جلسه‌ی دیگر و حتی در صورت لزوم بیشتر از دو جلسه ادامه دهیم.

۴- تدوین پرسشنامه با کمک همکاران و توزیع بین دانش آموزان و کارکنان مدرسه: پرسشنامه‌ی مذکور که شامل ۱۲ سوال می‌باشد و دارای گزینه‌های پاسخ خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد است تهیه شد و بین ۴۲ دانش آموز (۲۳ نفر پایه پنجم و ۱۹ نفر پایه چهارم) توزیع شد. بدین صورت که سوالات را ابتدا برای دانش آموزان کامل توضیح دادیم و از آنها خواستیم با دقت پاسخ دهند و مواردی را که بیشترین مطابقت را با احساس آنها دارد به صورت علامت ضربدر در پاسخنامه مشخص کنند. و اگر تمایلی ندارند اسم خود را روی برگه ننویسند.

بخش دوم: انتخاب راه حل‌های پیشنهادی:

در این قسمت تعدادی پیشنهاد و راهکار برای ایجاد فضای شادارائه می‌گردد، که این موارد با توجه به شناخت و موقعیت‌های موجود در مدرسه پیشنهاد شده است.

۱. **رنگ و نور:** رنگ، نقش مهمی در تأثیرات محیطی و در نتیجه بهبود کیفیت فعالیت‌های آموزشی دارد. دقت در حکمت خداوند در ظهور رنگ‌های گوناگون به ویژه در فصول مختلف سال به ما می‌آموزد که رنگ‌های متنوع و شاد برای روح انسان لازم است.

«گلدشتاین» که یک روانشناس بود، در جریان کار با بیمارانی که ضایعه عضوی داشتند دریافت که زمینه‌های رنگی متفاوت اثرات روانی مختلف ایجاد می‌کنند.

رنگ زرد؛ مظهر روشنی، نور، نشاط و شادابی است. در دنیای کودکان، رنگ زرد مطلوب‌ترین رنگ‌هاست. رنگ آبی؛ باطراوت، آرام، ساکن، تسکین‌دهنده و امیدوارکننده.

رنگ سبز؛ رنگ چمن، گیاه، فراوانی نعمت‌ها و نشانه‌ی ایده‌های نو و خلاق است. رنگ قرمز؛ رنگ احساسات و هیجانات و عواطف.

از آنچه گفته شد، نتیجه‌گیری می‌شود که رنگ‌ها یکی از ابزارهای مناسب و مهم تعلیم و تربیت هستند و چنانچه در رنگ‌آمیزی کلاسها و محیط مدرسه و پوشش دانش‌آموزان و کارکنان استفاده گردد، تأثیرات مهم در پویایی، نشاط و شادابی ایجاد می‌کند.

۲. شادی با بهره‌گیری از امکانات فیزیکی:

* چیدمان منظم و زیبا

* قراردادن گلدانهای طبیعی در کلاسها و حیاط

* تزئینات خاص با بهره‌گیری از رنگ‌های شاد و روشن

* طرح نقاشی‌هایی از طبیعت بر روی در و دیوار داخلی آموزشگاه

* نصب توره‌ای پارچه‌ای رنگارنگ

همچنین در فرایند رسیدن به شادابی پیشنهاد می‌شود:

۱. از ادبیات شیرین فارسی بهره گرفت و طنزها و حکایات خاص را در جهت تغییر ذائقه‌ی کلاس بیان نمود، «می‌توان گاهی از لهجه‌ی همدانی هم بهره برد».

۲. معلمان، گاهی خاطرات جالب خود را از کلاس و مدرسه، در کلاس درس بازگو کنند

۳. از روشهای نوین تدریس استفاده شود

۴. با بهره‌گیری از وسایل کمک آموزشی «ترجیحاً ساخته‌ی دست خود دانش آموز» هیجان را به کلاس درس هدیه کرد.

۳. **مورد قابل توجه دیگر موسیقی می‌باشد؛** موسیقی، ذهن را از تشویش و نگرانی دور می‌کند و نشاط‌آور است. بنابراین:

* هنگام ورود دانش‌آموزان به مدرسه آهنگ‌های شاد پخش شود.

* همراه نمودن ورزش صبحگاهی با آهنگ شاد و مهیج.

* پخش مولودی در مراسم و جشن‌ها به ویژه ایام میلاد ائمه و اعیاد مذهبی، زیرا

تحقیقات نشان داده است که آهنگ‌ها و موسیقی‌های اصیل و کلاسیک موجب رشد

مغزی کودک می‌شود. «واکس ویرجینیا».

۴. **صلوات ودیعه‌ی شادی آفرین الهی برای بندگان**

صلوات، اثری شادی‌بخش همراه با آرامش را در وجود انسان ایجاد می‌کند، بنابراین دانش‌آموزان را به حفظ این ودیعه‌ی الهی توصیه کنیم و خود نیز از برکات آن بهره بگیریم.

۵. بهره‌گیری از نماز جماعت در مدرسه به طور منظم

۱.۶. اجرای طرح‌های دانش‌آموزمحوری؛ به طور مثال می‌توانیم گاهی اختیار کامل کلاس را به یکی از دانش‌آموزان بسپاریم و خود، جریان یادگیری و آموزش را هدایت کنیم و یا اینکه از دانش‌آموزان بخواهیم تا بعضی از درسها را به صورت نمایش در کلاس اجرا نمایند و ...

۷. ترس و اضطراب امتحان را در دانش‌آموزان کاهش دهیم.

۸. برگزاری اردوهای تفریحی، فرهنگی، ورزشی و بازدیدهای متنوع از کتابخانه‌ها، موزه و ...

«امام صادق (ع) می‌فرمایند: سفر کنید تا سالم باشید».

اجرای طرح و راه‌حل‌های جدید:

از بین پیشنهادهایی که ارائه شد، سعی کردیم در حد امکانات و فرصت، بیشتر این موارد را به مرحله‌ی اجرا در آوریم.

راه‌حل‌های پیشنهادی زیر به دلایلی که شرح داده خواهد شد اجرایی نشدند:

* پخش آهنگ‌های آرام‌بخش و ملایم در زنگ‌های تفریح و هنگام ورزش به دلیل نبود امکانات لازم در مدرسه و معیوب بودن دستگاه‌های پخش صوت موفق به این مورد نشدیم.

* بهره گیری از نماز جماعت به صورت منظم در مدرسه؛ به دلیل نبود نمازخانه در مدرسه و امکانات مطلوب برای اجرای نماز، فقط سه یا چهار بار توانستیم نماز جماعت را به صورت آموزشی برگزار کنیم چون معمولاً در سالن آموزشگاه (راهرو) انجام می شد و به دلیل کمبود جا و در معرض رفت و آمد قرار گرفتن، این کار به صورت مطلوب انجام نشد.

* استفاده از روش های نوین تدریس؛ این مورد نیز به دلیل نبود زیر ساخت ها و امکانات لازم از جمله نبود دیتا پروژکتور، تابلوی هوشمند و نبود تجهیزات آزمایشگاهی و کیت های کمک آموزشی به نحو مطلوب صورت نگرفت.

راهکارهایی که در مدرسه اجرا شدند به شرح زیر می باشد:

۱. مدیر مدرسه توانستند با جلب حمایت های خیرین، میز و نیمکت های جدید خریداری و جایگزین میزهای قدیمی نمایند.

۲. با کمک های مالی و خدماتی همگی معلمان و تعدادی از والدین توانستیم درب های ورودی کلاس ها را متناسب با پایه های تحصیلی تزئین نماییم.

۳. تابلوهای اعلانات را که از جنس یونولیت بودند و سطح رویی آنها خراب و کثیف شده بود را جابه جا نموده و از سطح پستی آنها که تمیز و سالم بودند، استفاده نمودیم که این کار نیاز به هزینه مالی نداشت.

۴. در سالن مدرسه با استفاده از کاغذها و مقواهای رنگی به ویژه رنگ های شادی آفرین از جمله: سبز، زرد، قرمز

نارنجی وچمن و گل های کاغذی درست کرده و بر دیوارها نصب نمودیم. همچنین با استفاده از کاغذهای رنگی

کاموا و... موارد آموزشی کتاب علوم دوره ابتدایی شامل چرخه ی آب در طبیعت، نحوه تشکیل رنگین کمان و گردش فصل ها و ... را طراحی نموده و در سالن نصب نمودیم.

۵. از دانش آموزان درخواست نمودیم هر کدام در منزل و سایل تزئینی بلااستفاده دارند به مدرسه هدیه دهند و در قسمت های مختلف مدرسه آنها را به کار بردیم.

۶. دانش آموزان و معلمان مدرسه از گلدان های طبیعی که در منزل اضافه داشتند به مدرسه اهدا نمودند و از آنها برای طراوت بیشتر فضای مدرسه استفاده شد.

۷. از دانش آموزان درخواست نمودیم وسایل کمک آموزشی مربوط به دروس مختلف را با توجه به امکانات و خلاقیت خود تهیه کنند و در کلاس و آموزش از دست سازه های خود آنها استفاده نمودیم.

۸. در ایام مذهبی و میلاد ائمه جشن های متنوع و مفرح برگزار نمودیم.

۹. روزهای یکشنبه و سه شنبه را به کتابخوانی و امانت دادن کتاب به دانش آموزان اختصاص دادیم.

۱۰. گاهی اوقات در ورزش های صبحگاهی مراسم آغازین، دانش آموزان را همراهی می کردیم و معلمان نیز نرمش های صبحگاهی را انجام می دادند. که این امر سبب تشویق دانش آموزان به ورزش و شادی و نشاط بیشتر آنها می شد.

۱۱. برگزاری طرح سه‌شنبه‌های مهدوی در مدرسه؛ در این طرح دانش‌آموزان دل‌نوشته‌ها و نقاشی‌های دلخواه خود را در مورد حضرت مهدی (عج) به مدرسه می‌آوردند و اگر درد و دل و آرزویی داشتند، در قالب جملات ساده و گاهی بدون نام روی برگه می‌نوشتند که این امر سبب از بین رفتن غم‌ها و یا ترس‌های احتمالی آنها و در نهایت ایجاد حس آرامش و شادی در آنها می‌شد.

۱۲. شرکت دانش‌آموزان و کارکنان مدرسه در پویش پاکداشت بهاری، در این پویش همگانی که مربوط به بخشنامه ارسال شده به مدارس قبل از شروع سال نو بود و مربوط به پاکسازی و زیباسازی محیط مدرسه بود همگی شرکت نمودیم و به نظافت مدرسه پرداختیم.

• گردآوری شواهد ۲

پس از اجرای راه‌حل‌های پیشنهادی که با شرایط و امکانات مدرسه منطبق بود، با بررسی رفتارهای دانش‌آموزان از طریق مشاهده و تکمیل پرسشنامه متوجه تغییرات مثبت پس از اجرای طرح در دانش‌آموزان و کارکنان مدرسه شدیم و نتایج مطلوب اجرای طرح کاملاً مشهود بود. نمونه‌ای از اظهارات دانش‌آموزان بدین شرح می‌باشد:

ستایش: «من از داشتن این مدرسه زیبا و کلاس جذاب بسیار خوشحالم».

سارا: «من دوست دارم زمان بیشتری را در مدرسه بمانم؛ کاش یک ساعت دیرتر به خانه برمی‌گشتیم». هانیه: «ممنون خانم معلم! کلاس ما چقدر جالب و زیبا تزئین شده است».

سنا: «چه خوب که روی دیوار کلاس مطالب آموزشی علوم نصب شده؛ من پس از چند بار مشاهده‌ی آنها کاملاً مطالب را یاد گرفتم».

در طی جلساتی که پس از اجرای طرح با والدین داشتیم احساس رضایت آنها نیز کاملاً مشاهده می شد و آنها نیز از شوق و ذوق فرزندان خود هنگام آماده شدن برای مدرسه و تعریف و تمجیدهایی که از فضای کلاس و مدرسه و تغییرات مثبت ایجادشده که باعث شادی آنها شده بود، را بیان می کردند.

در فرصتی نیز در جلسه شورای معلمان که با حضور معلمین، مدیر و معاون برگزار شد گفت و گوهایی بین همکاران رد و بدل شد و همکاران نیز نظرات مثبتی پس از اجرای طرح داشتند.

بخش سوم: ارزشیابی اقدام جدید و تعیین اعتبار آن

با توجه به اینکه در طول سال تحصیلی چندین بار مدرسه در معرض بازدیدهای اداره ناحیه دو همدان قرار گرفته بود و همکاران اداره از جمله جناب آقای میرحسینی (راهبر آموزشی ناحیه ۲ همدان) از کلاس های ما بازدید داشتند، گزارش کاری به ایشان ارائه دادیم و توضیح مختصری در مورد اقدامات خود دادیم و نظر ایشان را جویا شدیم که خوشبختانه رضایت خود را از تغییرات ایجادشده اعلام کردند ولی به خاطر هزینه بر بودن بعضی اقدامات از جمله: زیباسازی محیط مدرسه و اینکه بعد از مدتی ممکن است این امکانات دچار استهلاک شوند و نیاز به تعویض مجدد دارند انتقاد نمودند. از راهکارهای دیگر از جمله تهیه وسایل کمک آموزشی توسط دانش آموزان، اجرای برنامه های فرهنگی، هنری، ورزشی و جشن های پرنشاط مبتنی بر فرهنگ ایرانی اسلامی و امیدبخشی و انگیزه بخشی به دانش آموزان، فرصت نقش آفرینی و ارائه ی شایستگی های دانش آموزان، دادن آزادی بیان و استقلال و اختیار به دانش آموزان و توجه به خواسته و نظرات آنها و ... راضی بودند.

بعضی از نظرات همکاران نیز بدین شرح می باشد:

مدیر مدرسه: «ضمن تقدیر و تشکر از همکاران و رضایت خود از ارتباط موثری که بین دانش آموزان والدین و معلمین برقرار شده و همچنین توجه به علایق و نیازها و توانایی های دانش آموزان و ایفای نقش خانواده ها در انجام طرح که سبب تعامل متقابل خانواده و مدرسه شده است و همچنین ایجاد جذابیت های بصری در آموزشگاه بسیار خرسند هستم اما از اینکه گاهی به خاطر اجرای اقدام پژوهی، معلمین مجبور به ترک کلاس بودند گله مند می باشم». همکار پایه سوم: «بنده از اجرای طرح و دیدن نتیجه آن بسیار خوشحالم و برخلاف نظر مدیر مدرسه هنگام ترک کلاس از معلم یاران در هدایت و کنترل کلاس بهره گرفته ام و هیچ گونه لطمه ای به فرایند آموزش و یادگیری دانش آموزانم وارد نشده است».

همکار پایه پنجم: «بله من هم بسیار راضی هستم اما نکته ای که بنده را آزار می داد، وقت محدود و فشردگی کلاسهای درس می باشد، که گاهی مجبور می شدم از وقت آموزش بزنم و برای اجرای این طرح بگذرانم».

با توجه به نظرات مفید آقای میرحسینی و مدیر مدرسه، بنده و همکاران نیز تصمیم گرفتیم در بعضی موارد تغییراتی داده و به اصلاح اقدامات خود برای سالهای آتی پردازیم».

نتیجه گیری

پرداختن به موضوع شادابسازی مدارس می تواند راهبردهای آموزشی غیرقابل وصفی را در اختیار معلمان پژوهشگر قرار دهد. مقوله شادابسازی در دوره ابتدایی از مهم ترین اقدامات پژوهشگران در مدارس است که برای بهره گیری مناسب از شرایط و امکانات برای ظهور استعدادها و خلاقیت های دانش آموزان به کار می رود. بالندگی در رشد و پیشرفت جامعه تنها با

شعار و حرف زدن پیش نمی رود و برای اینکه از نسل جوان و کارآمد بهره مند شویم باید در چرخه کار و فعالیت های معلمان پژوهشگر این مسئولیت کامل اجرا شود تا نتیجه مطلوب حاصل گردد.

در این طرح بنده و همکاران برای ایجاد تغییرات لازم گرچه دچار سختی شدیم اما سعی کردیم با تلاش و جدیت در این مسیر گام برداریم تا شادی و اشتیاق را در دانش آموزان زنده کنیم و با یاری خداوند و کمک دسته جمعی همکاران و برخی دانش آموزان و والدین در این مسیر موفق شویم. و همچنین دریافتیم که برای موفقیت در این زمینه همواره عوامل گوناگونی چون خانواده، معلم، روش تدریس و مدیریت آموزشی باید هماهنگ با هم پیش روند تا بتوان به نتیجه مطلوب رسید.

معماری یا فضای فیزیکی مدرسه هم به عنوان یک عامل زنده و پویا در کیفیت فعالیت های آموزشی و تربیتی دانش آموزان ایفای نقش می کند. زیرا چگونگی معماری مدارس و اصول و عناصر تشکیل دهنده آن نظیر فضای مدرسه، رنگ، نور و تجهیزات فیزیکی می تواند اثرات قابل توجهی بر دانش آموزان بگذارد. و به این نتیجه رسیدیم که عواملی که ذکر شد در کنار یک مدرسه زیبا یادگیری را آسان کرده و ما را برای رسیدن به هدف این اقدام پژوهی (شادابسازی مدرسه و در نهایت افزایش اشتیاق دانش آموزان به حضور در مدرسه) یاری می رساند.

پیشنهادهای:

پیشنهادهای که توسط همکاران برای شادابسازی محیط مدرسه ارائه شد به شرح ذیل می‌باشند:

Ø ساماندهی و بکارگیری بهینه و اثربخش منابع انسانی مانند سازماندهی مناسب معلمان در کلاسهای درس توسط مدیر.

Ø ارائه بازخوردهای سازنده و موثر به دانش‌آموزان توسط معلم.

Ø تعامل و ارتباط مثبت دانش‌آموزان با یکدیگر (اعتماد، رفاقت، مهربانی)

Ø اجرای برنامه‌های مهارت‌آموزی و کارآفرینی برای دانش‌آموزان.

Ø پیش‌بینی برنامه‌های هدایت، راهنمایی و مشاوره در ابعاد مختلف تحصیلی، روانشناسی، دینی و... برای دانش‌آموزان.

Ø مدیریت رفتارهای منفی دانش‌آموزان در مدرسه.

Ø برقراری عدالت تربیتی و ریشه‌کنی تبعیض در مدرسه.

Ø استفاده از رسانه‌ها برای تدریس.

منابع و مأخذ

۱. اکبرزاده، حسین؛ حقیقی، فریبا (۱۳۹۱). مدیریت شادی در مدرسه: انتشارات مرسل ۲.
- بیابانگرد، قدرتاله، معلم اثربخش، مجله ی پیوند، شماره ی ۳۱۹، ۱۳۸۵. ۳. سایت اینترنتی یونسکو
۴. صباغیان، زهرا (۱۳۸۴)، «مدرسه و تقویت نشاط و امید به زندگی»، ماهنامه ی پیوند، انجمن اولیا و مربیان، شماره ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱
۵. لوشرماکس، روانشناسی رنگ ها
۶. محمودیان، طاهره (۱۳۸۳)، شادابی و نشاط خانواده و تأثیر آن بر فرزندان، ماهنامه ی تربیت، سال ۲۱، شماره ۷۱. ۷. مرادی، اعظم (۱۴۰۰) عوامل موثر بر شادی از نگره قرآن و روانشناسی، شماره ۳ صص ۹۱-۱۲۳
۸. واکس ویرجینیا، رمز موفقیت در تحصیل، مترجم: سیداکبر میرحسینی، انتشارات آشنا، تهران ۹. وسایل الشیعه